

УДК 658.011.3:351.863 (045)

**СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

Бондар Юлія Олександрівна, асистент кафедри управління фінансово-економічною безпекою і проектами, ДВНЗ «Запорізький національний університет» м. Запоріжжя
Bondar Iuliia, assistant Professor of the Department of Financial and Economic Security and projects, Higher Educational Establishment “Zaporizhzhya National University”, Zaporizhzhya

Bondar Iu. Essence of risk management in ensuring economic security.

In the article the essence of economic security and outlines the place of economic security in its overall system. Indicated that the economic security of the enterprise has the features of economic security of the state as a whole, namely to meet the real economic needs of society at a level not below the critical limit, provide economic independence of the state, confront existing and emerging suddenly dangers and threats.

Studied approaches to the definition of economic security and conducted the comparison on the basis of which it was stated that economic security can be considered as: 1) protection against economic crime; 2) the state of protection against internal and external threats; 3) state the effective use of resources or capacity; 4) availability of competitive advantage; 5) implementation and protection of economic interests.

Based on the analysis, the author noted that the economic security of enterprise can be defined as a state enterprise in which is formed according to the presence of potential businesses available internal and external risks, the emergence and existence of which is due to external and internal environment. For values of conditions, the author determined that in order to strengthen the economic security of the enterprise, it is necessary to minimize the effects of emerging risks in the enterprise and formation of system management, which would be able to identify risk in the company and if possible reduce it during the decision-making .

Бондар Ю. О. Сутність управління ризиками в системі забезпечення економічної безпеки підприємств.

В статті визначено сутність економічної безпеки держави та окреслено місце економічної безпеки підприємства в її загальній системі. Зазначено, що економічній безпеці підприємства притаманні риси економічної безпеки держави в цілому, а саме: задовольняти реальні економічні потреби суспільства на рівні не нижче критичної межі, забезпечувати економічну незалежність держави, протистояти існуючим і раптово виникаючим небезпекам і загрозам.

Досліджено підходи щодо визначення економічної безпеки підприємства та проведено їх порівняння, на основі якого було зазначено, що економічна безпека підприємства може розглядатися, як: 1) захист проти економічних злочинів; 2) стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз; 3) стан ефективного використання ресурсів або потенціалу; 4) наявність конкурентних переваг; 5) реалізація і захист економічних інтересів.

На основі проведеного аналізу, автором наголошено, що економічну безпеку підприємства можна визначити як стан підприємства, при якому відбувається формування відповідності наявності потенціалу підприємств до наявних внутрішніх та зовнішніх ризиків, виникнення та наявність яких обумовлена зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства. За значених умов, автором визначено, що з метою посилення забезпечення економічної безпеки підприємства, виникає необхідність мінімізація наслідків появи ризиків в діяльності підприємства та формування системи управління ними.

Бондарь Ю. О. Сущность управления рисками в системе обеспечения экономической безопасности предприятий.

В статье определена сущность экономической безопасности государства и очерчено место экономической безопасности предприятия в ее общей системе. Отмечено, что экономической безопасности предприятия присущи черты экономической безопасности государства в целом, а именно: удовлетворять реальные экономические потребности общества на уровне не ниже критической границы, обеспечивать экономическую независимость государства, противостоять существующим и внезапно возникающим опасностям и угрозам.

Исследованы подходы к определению экономической безопасности предприятия и проведено их сравнение, на основе которого было указано, что экономическая безопасность предприятия может рассматриваться, как: 1) защита против экономических преступлений; 2) состояние защищенности от внутренних и внешних угроз; 3) состояние эффективного использования ресурсов или потенциала; 4) наличие конкурентных преимуществ; 5) реализация и защита экономических интересов.

На основе проведенного анализа, автором отмечено, что экономическую безопасность предприятия можно определить как состояние предприятия, при котором происходит формирование соответствия наличия потенциала предприятий к имеющимся внутренним и внешним рискам, возникновение и наличие которых обусловлено внешней и внутренней средой предприятия. При обозначенных условиях, автором определено, что с целью усиления обеспечения экономической безопасности предприятия, возникает необходимость минимизация последствий появления рисков в деятельности предприятия и формирование системы управления ими.

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформації світового простору постає питання щодо формування системи економічної безпеки підприємства задля мінімізації наслідків як загроз зовнішнього середовища так і внутрішнього. За зазначених умов постає питання формування інтегрованої системи управління ризиками у стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями щодо формування системи економічної безпеки підприємства та управління нею присвячені праці провідних зарубіжних і вітчизняних науковців, серед яких Н. Белоус, В. Геєць, Я. Жаліло, О. Барановський, З. Шершньова та інші.

Проте, незважаючи на істотну кількість праць з зазначених проблем, питання щодо формування системи управління ризиками на підприємстві в системі забезпечення економічної безпеки не втрачає своєї актуальності та потребує нових підходів щодо вирішення окресленої проблематики.

Мета статті. Метою статті є дослідження концептуальних основ управління ризиками в системі забезпечення економічної безпеки підприємств.

Результати дослідження. Питання безпеки, економічної зокрема, завжди привертало до себе значну увагу як пересічних громадян, виробників продукції та послуг, так і держав і регіонів зокрема. Саме потреба в забезпеченні своєї безпеки створювала об'єднання населення, виробничих суб'єктів, держав та цілих регіонів. Необхідно зазначити, що зазначена проблематика завжди привертала до себе жвавий інтерес, оскільки прагнення захистити власні багатства, а також мати можливість розвинути свій добробут – все це було актуальним як в глибокому минулому, так і в епоху індустріалізації [1].

Кожен науковець має свій підхід до визначення поняття «економічна безпека». Так, на думку авторів Концепції економічної безпеки України, під економічною безпекою розуміють стан захищеності життєво важливих економічних інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [2].

Р. Дацківа визначає економічну безпеку як такий стан економічного розвитку суб'єкта господарювання (особи, організації, держави і т. ін.), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів та усунення загроз довколишнього середовища. Він також пропонує економічну безпеку розглядати як засіб отримувати, а також відігравати відповідну роль у міжнародній сфері [3].

В свою чергу, Я. Жаліло розглядає економічну безпеку «як складну багатофакторну категорію, що характеризує спроможність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення країни, протистояння дестабілізуючому впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [4].

Таким чином, економічна безпека держави повинна полягати в здатності економіки країни розвиватися в стійкому розширеному масштабі; задовольняти реальні економічні потреби суспільства на рівні не нижче критичної межі, забезпечувати економічну незалежність держави, протистояти існуючим і раптово виникаючим небезпекам і загрозам. Усе це в рівній мірі відноситься і до економічної безпеки підприємства [5].

Під системою економічної безпеки підприємства розуміють комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну й якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз [6]. У цілому можна виділити декілька різних підходів [7], як це зазначено на рис. 1, до визначення економічної безпеки підприємства:

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» [7]

1. Як захист проти економічних злочинів. Дуже часто забезпечення ЕБП зводять до протистояння, захисту від різного роду економічних злочинів (від крадіжки, шахрайства, фальсифікації, промислового шпигунства і т. д.). Виконувати аналіз комплексу цих загроз надзвичайно важливо, але обмежувати поняття економічної безпеки підприємства лише загрозами з різним рівнем деталізації не можна, особливо зважаючи на те, що це поняття є набагато ширшим та змістовним.

2. Як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Підприємство – це, в першу чергу, об'єкт економічних відносин. Власник підприємства ставить результатом діяльності підприємства досягнення поставленої ним мети, яка, як правило, носить економічний характер. Чи виникатимуть у процесі цього досягнення які-небудь загрози, чи вестиметься з ними боротьба, як вона вестиметься – власникові, швидше за все, однаково. Боротьба із загрозами найчастіше не є метою створення і володіння підприємством, ведення ним економічної діяльності. Утім, міркування про економічну доцільність ведення

боротьби з загрозами напевно викличе інтерес власника, оскільки це безпосередньо зачіпає його матеріальні інтереси, бо ведення цієї боротьби вимагає здійснення витрат, а вираш неочевидний.

3. Як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу. Підхід, який намагається уникнути вживання поняття загрози у визначенні ЕБП, базується на економічних поняттях досягнення мети, функціонування підприємства, тобто є ресурсно-функціональним підходом.

4. Як наявність конкурентних переваг. Підхід, прихильники якого вважають, що наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням забезпечать йому певний рівень економічної безпеки. Але сам факт наявності переваг і потенціалу, без їх використання і реалізації, не гарантує підприємству економічної безпеки.

5. Як реалізація і захист економічних інтересів. Відносно більш новий підхід, що заснований на реалізації і захисті економічних інтересів підприємства визначає ЕБП як захищеність його життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, тобто захист підприємства, його кадрового та інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру.

Узагальнюючи підходи щодо визначення економічної безпеки підприємства, її можна визначити як стан підприємства, при якому відбувається формування відповідності наявності потенціалу підприємств до наявних внутрішніх та зовнішніх ризиків, виникнення та наявність яких обумовлена зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства.

Слід наголосити, що питання виникнення ризиків та управління ними посідає особливе місце серед усіх питань, щодо забезпечення економічної безпеки, адже поява ризиків пов'язана з невизначеністю, при прийнятті управлінських рішень майбутнього результату й імовірності настання у ході формування стратегічної та оперативної мети підприємства.

Невизначеність і мінливість внутрішнього та зовнішнього середовища, обмеженість ресурсів і капіталу, збільшення частоти та обсягів витрат при здійсненні господарської діяльності вимагають теоретичного розгляду питань ризику, менеджменту ризику підприємства. Багатогранність форм прояву ризику, неможливість абсолютного уникнення його ймовірності, відсутність універсальних засобів мінімізації ризику та втрат - це чинники, які підвищують актуальність і практичний інтерес до вивчення проблеми організації управління ризиків на підприємстві. Так, на думку О. І. Барановського, управління ризиком – це сукупність окремих кроків або стадій, що об'єднують розроблення загальної філософії управління ризиком на підприємстві, формування положення про управління ризиком, виявлення ризиків та їхній аналіз, регулювання рівня ризиків і реалізацію фінансових механізмів компенсації збитків у разі виникнення несприятливих подій [8].

Система управління ризиками підприємства, до складу якої входить сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових, контролюючих і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, з урахуванням особливостей діяльності підприємства повинна забезпечувати здійснення контролю за своїми ризиками, посилення реакція на виникаючі кризові ситуації та наявність досвіду здійснювати управління економічною безпекою на підприємстві. У рамках реалізації даних функцій актуальним представляється наступна схема організації експрес-аналізу економічної безпеки (рис. 2).

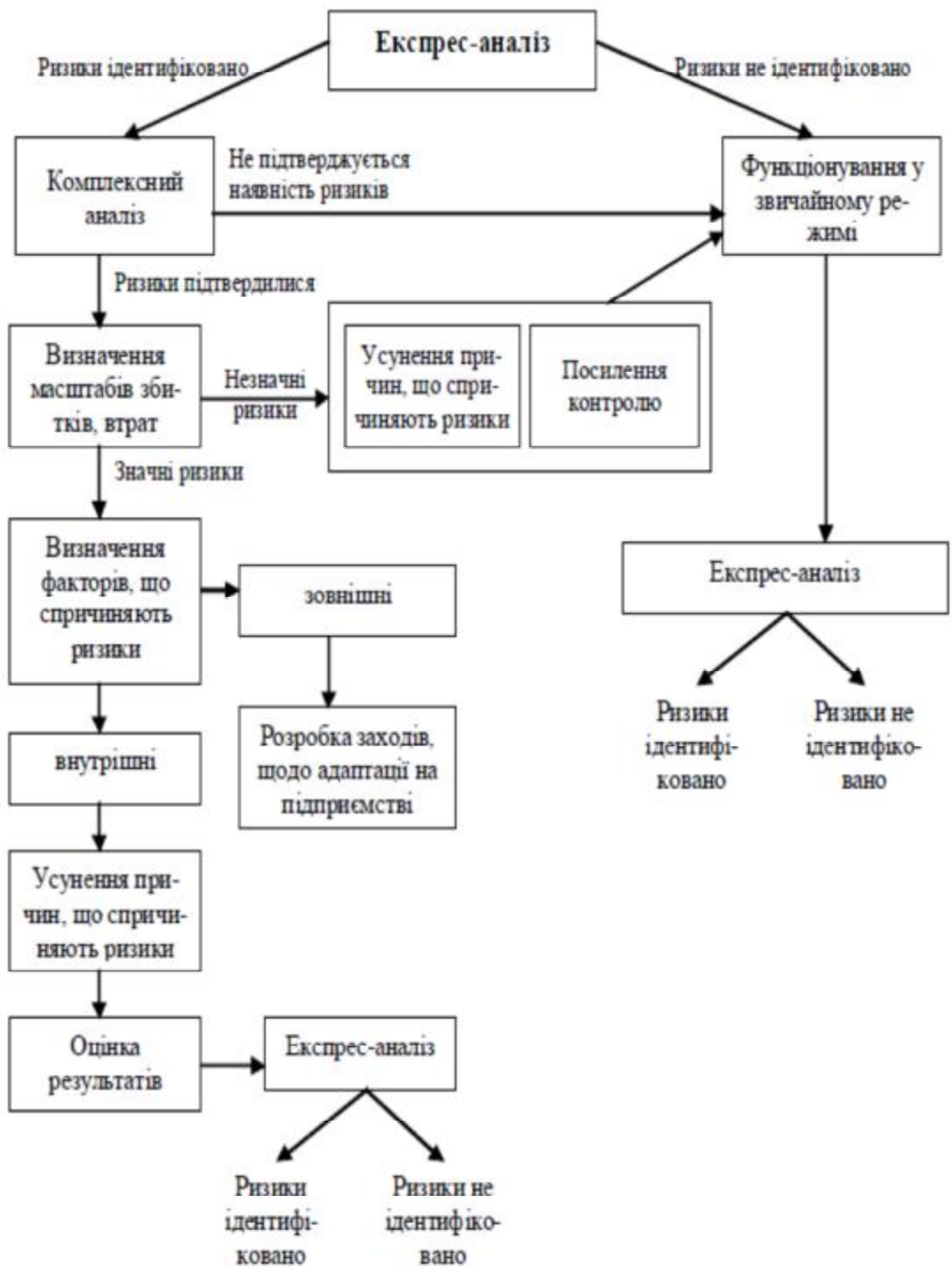

Рис. 2 Організація експрес-аналізу економічної безпеки підприємства [9]

Тобто, в умовах об'єктивного існування економічних ризиків і пов'язаних з ними різних видів витрат, виникає потреба у розробці механізму, який дозволив би, з точки зору цілей, поставлених підприємством, ідентифікувати ризик на підприємстві і за можливістю зменшення його у ході прийняття управлінських рішень. У процесі зниження ризиків підприємству важливо не лише адаптуватися до умов зовнішнього середовища, а й протистояти його негативним впливам. Це відбувається шляхом розробки необхідних заходів адаптації підприємства та уникнення ризиків для підприємств будь-якої галузі.

Висновки: 1) економічна безпека держави полягає у здатності економіки країни розвиватися в стійкому розширеному масштабі; задовольняти реальні економічні потреби суспільства на рівні не нижче критичної межі, забезпечувати економічну незалежність держави, протистояти існуючим і раптово виникаючим небезпекам і загрозам;

2) економічну безпеку підприємства можна визначити як стан підприємства, при якому відбувається формування відповідності наявності потенціалу підприємств до наявних внутрішніх та зовнішніх ризиків, виникнення та наявності яких обумовлена зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства. Питання виникнення ризиків та управління ними посідає особливе місце серед усіх питань, щодо забезпечення економічної безпеки, адже поява ризиків пов'язана з невизначеністю, при прийнятті управлінських рішень майбутнього результату й імовірності настання у ході формування стратегічної та оперативної мети підприємства;

3) задля мінімізації наслідків від виникнення ризиків та забезпечення економічної безпеки підприємства постає необхідним питання, щодо організації системи управління ризиками на підприємства, яка б була у змозі ідентифікувати ризик на підприємстві і за можливістю зменшити його у ході прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Белоус Н. Д. Теоретичне узагальнення економічної безпеки підприємств [Текст] /Н.Д. Белоус// Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – №2. – Т.1. – С.196-201
2. Концепція економічної безпеки України. Інс-т. екон. прогнозування; кер. проекту Геєць В.М.. –К.: Логос. -1999. –56с.
3. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р. М. Дацків. – Л. : Центр Європи, 2006. – 160 с.
4. Жаліло Я.А. Економічна безпека країни як інтегральна характеристика стану економічних систем /Я. А. Жаліло // Вісник УБЕНТЗ. –1998. -№6. – С.10-14.
5. Зеркалов Д. В. Экономическая безопасность [Текст]: монографія / Д. В. Зеркалов. - К.: Основа. –2011. – 586 с.
6. Нікітіна А. В. Система управління економічною безпекою підприємств [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n8/25SUE.pdf>
7. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства [Текст]:[навчальний посібник] / укл. І. П. Отенко, Г. А. Івашенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012 – 256с.
8. Барановський О.І. Фінансова безпека [Текст]: монографія / О.І. Барановський. - К.: Фенікс, 1999. - 338 с.
9. Каламбет С. В. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств залізничної галузі [Текст] /С. В. Каламбет, В. А. Воропай// Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – №2. – С.106-113

Refernces (BSI)

1. Bielous, N. D. (2012). Teoretichne uzahlnennia ekonomichnoi bezpeky pidprijemstv [Theoretical generalization economic security of enterprises]. *Visnyk Khmelnytskogo natsionalnoho universitetu - Bulletin Khmelnytsky National University*, 2, 196-201 [in Ukrainian].
2. Heiets, V. M. (C.P.) (1999). *Kontsepsiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The concept of economic security of Ukraine]*. Kiev : Logos [in Ukrainian].
3. Datskiv, R.M. (2006). *Ekonomichna bezpeka derzhavy v ymovah globalnoi konkurentsii [Economic security in a global competition]*. Lviv: Tsenter Yevropy [in Ukrainian].
4. Zhalilo, J.A. (1998). Ekonomichna bezpeka krainy yak integralna kharakteristika stanu ekonomichnih system [Economic security as an integral characteristic of economies]. *Viisnyk UBENTZ - Bulletin UBENTZ*, 6, 10-14 [in Ukrainian].
5. Zerkalov, D.V. (2011). *Ekonomicheskaya bezopasnost [Economic security]*. Kiev: Osnova [in Russian].
6. Nikitina, A.V. (2008). Systema upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstv [Control system of economic security]. Retrieved from <http://bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n8/25SUE.pdf> [in Ukrainian].
7. Otenko, I. P. (2012). *Ekonomichna bezpeka pidprijemstv [economic security of the enterprise]*. Harkiv: Vid. KHNEU [in Ukrainian].
8. Baranovskyi O.I. (1999). *Finansova bezpeka [Financial security]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
9. Kalambet, S. V., & Voropai, V.A. (2013). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeki pidprijemstv zaliznychoi haluzi [Mechanism ensuring economic security of enterprise railway area]. *Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii - Scientific Herald: Finance, banks, investment*, 2, 106-113 [in Ukrainian].

Ключові слова: управління, ризики, підприємство, безпека, економічна безпека;

Ключевые слова: управление, риски, предприятие, безопасность, экономическая безопасность;

Key words: management, risks, enterprise security, economic security.

Рецензент: Горошкова Л.А., д.е.н., професор, ДВНЗ «ЗНУ»